

Gál István:
Mikor kell elfogadni a készpénzt? – 90 éves a Magyar Nemzeti Bank

1924 nyarán kezdte meg a munkáját a Magyar Nemzeti Bank. Az évforduló alkalmából előző cikkemben¹ a bankjegy- és érmekibocsátás néhány jogi vonatkozását vizsgáltam meg, de még kötődve a bankjegyek és érmék fizikai megjelenéséhez. A következő írásomban elrugaszkodunk a bankjegyek és érmék fizikai valójától, és egy tisztán jogi tulajdonságukat vizsgáljuk meg: a törvényes fizetőeszköz fogalmát. A címben feltett kérdés megválaszolásához a modern pénzrendszerek előtti korok kapcsán azonban az értékpénzek fogalmával is meg kell ismerkednünk.

A fém által megtestesített érték kora

A nemesfém alapú pénzrendszerek utolsó fázisát a Nagy-Britanniából kiinduló aranyalapú pénzrendszerek térhódítása jelentette a XIX. század utolsó harmadában. Az ezt megelőző ezüstalapú pénzrendszerek gyorsan áldozatául estek az ezüst aranyhoz viszonyított értékvesztésének, így minden ország, előbb vagy utóbb, kénytelen volt áttérni az aranyalapú pénzrendszerre, ha meg akarta őrizni gazdaságát a más országokban demonetizált ezüst beáramlásától. Egy nemesfém alapú pénzrendszerben a központi szerepet ugyanis az ún. értékpénzek töltik be. Az értékpénzként funkcionáló érmék önmagukban hordozzák a megtestesített értéket, azaz immanens értékük megegyezik a címletük által képviselt névértékkel. A pénzrendszer szívében pedig az adott nemesfém szabad veretése állt, ami azt jelentette, hogy ha valaki a pénzverdébe vitte az adott nemesfém rudak formájában, a verde (verdedíj ellenében) értékpénzeket vert belőle.

Az Osztrák-Magyar Monarchiába beáramló olcsó külföldi ezüst, amit tulajdonosaik itthon érmékké verettek, és amely érméknek így a névértéke meghaladta a belső fémtartalmuknak a világpiacon képviselt értékét, az osztrák-magyar ezüstalapú forint (a korban az osztrák értékű forint vagy az ausztriai érték megnevezést használták, németül *Gulden österreichischer Währung* volt a neve) összeomlásával fenyegetett. Első lépésben 1879-ben az ezüst szabad veretését szüntették meg.² Így gyakorlatilag a forint megszűnt ezüstalapú pénzrendszernek lenni, amennyiben egy ilyen pénzrendszer egyik fő jellemzőjének azt tekintjük, hogy az érmék vásárlóerejét és árfolyamát az adott nemesfemből vert érmék kínálata határozza meg, amit az érmék szabad veretése alakít. Az átfogó pénzrendszer-reformhoz szükséges feltételeket csak több mint tíz év elteltével sikerült megteremteni. Az új, aranyalapú pénzrendszer, a korona bevezetéséről az 1892. évi XVII. törvénycikk³ rendelkezett.

A törvény szövegéből pontosan láthatjuk a pénzrendszer főbb jellemzőit. Az 1. § szerint „az eddigi ausztriai érték helyébe az aranyérték lép, a melynek számítási egysége a

¹ Gál István: *Bankjegyeink és érméink – 90 éves a Magyar Nemzeti Bank.* Ld. jelenlegi lapszámunkban.

² Kovács György: Az európai pénzügyi rendszer válságai és a magyar pénztörténet. *Polgári Szemle*, 2006/5. Elérhető: <http://www.polgariszemle.hu/app/data/107.pdf> (Letöltve: 2014.10.06.).

³ Elérhető: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=6467> (Letöltve: 2014.10.06.).

korona”. Ha a korona számítási egység, amellyel az aranyérték nagyságát mérjük, meg kell állapítani az egy koronának megfelelő mennyiségű aranyat. Ez a 2. § szerint 1 kilogramm finom arany estében 3280 korona, azaz 1 korona aranyértéke 0,3049 gramm finom arany (maguk az érmék 900%-os ötvözetből készültek). A törvény szerint értékpénzekként 10 és 20 koronás aranyérméket kellett verni, elsősorban az „állam számlájára”, de szabad kapacitás esetén, verdedíj ellenében „magánosok számlájára is” (8. §), a törvényben tehát jelen van az arany szabad érmékké veretésének a joga. Az arany értékpénzek mellett bronzból, nikkelből és ezüsből készültek a kisebb címletek. Ezeknél azonban a fém értéke nem érte el az érmék által képviselt koronaértéket, így veretésük során *seigniorage* jövedelem keletkezett (tehát az érmék előállítási költsége kisebb volt, mint a címletük által képviselt érték). Ebből kifolyólag ezek az érmék nem voltak értékpénzek, és veretésük kizárólag az „állam számlájára” történhetett. Az ilyen érmék tekintetében az elfogadási kötelezettség is korlátozott volt, hiszen a pénz a korban az érmévé formált arany volt, a többi érme tulajdonképpen felfogható arany értékpénzre szóló követelésként. Ennek a szabályozása található a 19. §-ban: „az egykoronások s a koronaértékre szóló nikkel és bronz érmék minden állami és egyéb közpénztárnál névértékükben fizetésül elfogadtatnak, még pedig az egykoronások korlátlanul, a nikkel és bronz érmék tiz koronáig terjedő összegekben. Azon kívül ezek az érmék a váltópénztáraknál kívánatra értékpénz ellenében (4. és 10. §) a rendeleti uton megállapítandó közelebbi módozatok mellett beváltandók lesznek. A magánforgalomban senki sincs kötelezve egykoronásokat ötven korona, a koronaértékre szóló nikkel érméket tiz korona, bronz érméket egy korona összegben tul, fizeteskép elfogadni”.

A fentiek ellenére a korona nem volt tisztán aranyalapú pénznem, mivel a korábbi ezüst egyforintosok tekintetében, amelyek az ezüst demonetizálása előtt értékpénzek voltak, továbbra is elfogadási kötelezettség állt fent, és pedig értékbeli korlátra tekintet nélkül. [10. § (...) A mig az ezüst egyforintosok forgalmon kívül nem helyeztetnek, azok minden fizetésnél, a mely a törvény szerint korona értékben teljesítendő, az állami és egyéb közpénztárak, valamint a magánosok által, az ezüst egyforintost két koronával egyenlőnek véve, - fizeteskép elfogadandók.] Az egyforintossal fizető félnek ez a helyzet előnyös volt, hiszen a törvény két koronával rendelte számítani az értékét, a benne levő nemesfém piaci értéke viszont ez alatt volt. Ellenben, ha egy fizetés során az egyforintosok az arany értékpénzek helyébe léptek, a fizetés jogosultja kisebb értéket kapott a nemesfém értékét tekintve, mint a névérték.

Mivel az ezüst egyforintosok a fentiek miatt kvázi értékpénzekként funkcionáltak, a koronát sánta aranyalapú pénznemnek (ún. *hinkende Goldwährung*) kell tekintenünk. Az ezüst egyforintosok bevonása a korszakban nem következett be. Mégsem nevezhető ez a rendszer bimetalizmusként (ebben a rendszerben értékpénzekként aranyból és ezüsből vert érmék is forognak, mindkét fém szabadon érmévé verethető, a két nemesfém értékbeli aránya pedig törvényben kerül rögzítésre), ami például a Latin Érmeunió tagállamaiban valósult meg fennállásának első felében, mivel ezüst egyforintosok verése céljából az állam már nem szerzett be további ezüstmennyiséget (10. §), és az ezüst természetesen továbbra sem volt a „magánosok számlájára” korlátlanul és szabadon érmékké verethető nemesfém, ellenben az arannyal. Az ezüst egyforintosok így vélhetően

a kopás, elhasználódás során folyamatosan bevonásra kerültek, és fokozatosan eltűntek a forgalomból.

A bankjegyek, amelyek korabeli jogi jellegét az előző cikkemben mutattam be, a századforduló után váltak egyenrangúvá az értékpénzekkel, azaz korlátlan mértékű elfogadási kötelezettség alá estek.

A bankjegyeket is figyelembe véve, elérkeztünk ahhoz a fogalomhoz, amely a leginkább megfeleltethető napjainkban az értékpénzeknek, ez pedig a törvényes fizetőeszköz fogalma.

A jog alkotta érték

Az Alaptörvény K) cikke szerint Magyarország hivatalos pénzneme a forint. A Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény 4. §-ának (2) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján az MNB jogosult Magyarország hivatalos pénznemében bankjegyet és érmét kibocsátani. A bekezdés második fordulata ezeket a bankjegyeket és érméket Magyarország törvényes fizetőeszközének nyilvánítja. Az MNBtv.-ben nem találunk definíciót a törvényes fizetőeszköz fogalmára, azonban tovább olvasva a törvényt megismerhetjük néhány tulajdonságát. Így a 23. § (1) bekezdéséből megtudjuk, hogy a bankjegyek és érme az MNB elnökének rendeletében kihirdetett bevonásukkal elveszítik a törvényes a fizetőeszköz-jellegük; ez tehát a bevonásig tart. A (2) bekezdésből ismerhetjük meg a törvényes fizetőeszköz további fontos tulajdonságát, a névértéken való elfogadás kötelezettségét. Az MNBtv. megfogalmazása szerint „az MNB által kibocsátott bankjegyeket és érméket azok bevonásáig magyar hivatalos pénznemben teljesítendő fizetésnél névértéken kell elfogadni”. Ebből a mondatból három dolgot állapíthatunk meg. Az első, hogy a törvényes fizetőeszközökről szól, hiszen korábban láttuk, hogy az MNB által kibocsátott forintbankjegyek és -érmék ilyen jogi tulajdonsággal rendelkeznek. A második az, ha a fizetést magyar hivatalos pénznemben, ami jelenleg az Alaptörvény alapján a forint, kell teljesíteni, akkor kötelező azokat elfogadni. A harmadik pedig az elfogadás módját határozza meg, aminek névértéken kell történnie.

Mit tudunk meg tehát a fentiek alapján a hivatalos pénznem és a törvényes fizetőeszköz fogalmáról? A hivatalos pénznem (a forint) egy elvont fogalom, egy értékmérő, számolási egység. Ezzel szemben a törvényes fizetőeszköz a hivatalos pénznemben denominált bankjegy és érme, azaz megfoghatóak. Ha pedig fizetésre kerül a sor, akkor, ha a kötelezett a törvényes fizetőeszközből megfelelő mennyiséget szolgáltat, a kötelezettségét teljesítette.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy bújtatottan az MNBtv. is tartalmazza a törvényes fizetőeszköznek azt a fogalmát, amelyet az előbbieken levezettünk. Az tekinthető törvényes fizetőeszköznek, amiből (bármekkora adósságról is legyen szó) ha eleget szolgáltat a kötelezett, az adósság a törvény erejénél fogva megszűnik. Ha a másik fél nem fogadja el a részére felajánlott megfelelő mennyiségű törvényes fizetőeszközt, szerződészegést követ el.

Ez lenne a törvényes fizetőeszköz mintaszerű meghatározása, azonban maga az MNBtv. is tartalmaz korlátozásokat. A 23. § (4) bekezdése szerint készpénzben teljesített fizetés esetén 50 darabnál több érme elfogadására csak a hitelintézet és a posta köteles, így az érmékkel csak korlátozott nagyságú szolgáltatást teljesíthetünk.

Napjainkban a különböző elektronikus fizetési módok rohamos térhódításának lehetünk tanúi (fizetésre szolgáló kártyák egyes fesztiválok, internetes jegyvásárlás esetén kizárólag elektronikus fizetési lehetőség stb.). Ez felveti azt a kérdést, hogy ezek a fizetési módok mennyiben érintik a bankjegyek és érmék törvényes fizetőeszköz voltát. Nem ellentétes-e a törvényes fizetőeszköz fogalmával, ha egyes termékek és szolgáltatások megvásárlása során az eladó kizárólag elektronikus fizetési módot fogad el?⁴

Ebben a körben az MNBtv. 23. §-ának (2) bekezdése szokott az értelmezési problémák tárgya lenni, amely szerint „az MNB által kibocsátott bankjegyeket és érméket azok bevonásáig magyar hivatalos pénznemben teljesítendő fizetésnél névértéken kell elfogadni”. Azt jelenti-e ez a bekezdés, hogy a bankjegyeket és az érméket minden esetben el kell fogadni?

Az általánosan elfogadott értelmezés szerint, a 23. § (2) bekezdése nem teremt kötelezettséget arra nézve, hogy a felkínált bankjegyeket és érméket minden esetben el kell fogadni. Az MNBtv. csak a „teljesítendő fizetéseknél” ír elő elfogadási kötelezettséget, éspedig névértéken történőt. Ha a fizetés már teljesítendő állapotában van, az azt jelenti, hogy a felek között már valamilyen kötelemfakasztó tény folytán, nyilván a leggyakrabban szerződés következtében, kötelem van, tehát a félnek szolgáltatást kell teljesítenie, az adósság már létrejött és esedékes. A Ptk. 6:59. §-a szerint „a felek szabadon állapíthatják meg a szerződés tartalmát”, így ebbe a körbe tartozik a fizetési mód megválasztása is. Ha a felek nem állapodtak meg előre valamilyen eltérő fizetési módban a szerződés megkötésekor, akkor a felkínált bankjegyeket és érméket, mint törvényes fizetőeszközöket, minden esetben el kell fogadni, ha a fizetést magyar hivatalos pénznemben kell teljesíteni; ellenkező esetben a jogosult szerződésszegést követ el.

A Sziget Kulturális Menedzser Iroda Kft. által szervezett fesztiválok esetén a látogatók a fesztiválkártya használatára vonatkozó kötelezettséget az ÁSZF 5. számú mellékletével⁵ fogadják el. Eszerint „a Sziget által kibocsátott utalványkártya (a továbbiakban kártya) a Sziget által kibocsátott elektronikus vásárlási utalvány, amelynek használatát a Sziget egyoldalúan jogosult a rendezvényein fizetési eszközként – kizárólagos vagy nem kizárólagos jelleggel – előírni”.

---

⁴ Véber Zita – Brosch Judit: Korlátozható-e a készpénzes fizetés a modern fizetési rendszerben? *MNB-Szemle*, 2013/1. Elérhető: http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/MNB/Kiadvanyok/mnbhu_mnbszemle/mnbhu-msz-201301/veber-brosch.pdf (Letöltve: 2014.10.06.) 49. o.

⁵ Lásd: http://www.sziget.biz/documents/aszf-5-sz-melleklet-kartya-pdf_20111104122140_100.pdf (Letöltve: 2014.10.06.).

A fenti értelmezés a *Federal Reserve* és a *Bank of England*, valamint egyes euroövezeti államok (Finnország, Hollandia, Írország és Németország) értelmezéséhez áll közel.⁶ Ellentétes álláspontot képvisel az euroövezeti államok többsége és a Bizottság egy ajánlásában (2010/191/EU).⁷ Eszerint a készpénzt lehetőleg minden esetben el kell fogadni a kiskereskedelemben, mivel a felek nem egyenrangúak, de ez nem zárja ki azt, hogy az állam ösztönözze más fizetési módok használatát. Bár más, inkább gyakorlati megfontolásból, az MNBtv. is tartalmaz korlátot a törvényes fizetőeszközök körében, ezt láthattuk a már említett, az érméket érintő, 50 darabos elfogadási limit esetében (23. § (4) bekezdése).

A bankjegyek és érmék törvényes fizetőeszköz jellegének egyéb közjogi korlátai is vannak.⁸ Ilyen például az adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. törvény 38. §-ának (3a) bekezdésében található szabály, ami egy 1,5 millió forintos értékhatárt állít fel a szolgáltatások és termékértékesek fejében, havonta teljesíthető olyan készpénzszolgáltatásokkal kapcsolatban, amelyek pénzforgalmi számla nyitására kötelezett adózók (ezek a belföldi jogi személyek és az általános forgalmi adó fizetésére kötelezett magánszemélyek) között történnek.

---

⁶ Véber – Brosch: i.m. 51-52. o.

⁷ Lásd: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:083:0070:0071:HU:PDF> (Letöltve: 2014.10.06.).

⁸ Véber – Brosch: i.m. 53. o.